

СИСТЕМА ПЕНСІЙНИХ ПРАВОВІДНОСИН У СОЛІДАРНІЙ ПЕНСІЙНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Розглядаються актуальні для науки права соціального забезпечення питання пенсійних правовідносин, їх системи, а також, їх місце в солідарній пенсійній системі України. Проаналізувавши чинне пенсійне законодавство, робиться висновок, що його можна поділяти на загальне і спеціальне. Система спеціальних пенсійних правовідносин фактично повторює форму правовідносин у загальному пенсійному забезпеченні, але з іншим суб'єктним складом. Спеціальними суб'єктами виступають державні службовці, судді, прокурори, наукові працівники, дипломати, народні депутати та ін. У дослідженні робиться висновок, що сьогодні серйозного реформування потребує саме система спеціального пенсійного забезпечення.

Ключові слова: пенсія, пенсійне забезпечення, пенсійна система, пенсійні правовідносини, спеціальне пенсійне забезпечення, система пенсійних правовідносин.

Постановка проблеми. Розвиток юридичної науки неможливий без розширення методологічного інструментарію щодо вивчення тих чи інших правових явищ. Для всебічного та ґрунтовного дослідження проблем права соціального забезпечення загалом та пенсійного забезпечення зокрема науковці всечастіше звертаються до системного підходу. Таку тенденцію у наукових пошуках можна тільки вітати, оскільки системність у дослідженні – це запорука об'єктивного результату наукових пошуків. Пенсійне забезпечення є складною багаторівневою системою, основою якої є пенсійні правовідносини. Виходячи з цих позицій, вважаємо за необхідне детально дослідити питання системи пенсійних правовідносин в солідарній системі України.

Ступінь наукової розробки. Як загальнотеоретичною проблемою – теорією систем займалися ціла плеяда вчених: Леон фон Берталанфі, В. І. Садовський, Е. Г. Юдін, Р.Л. Акоф, А.М. Авер'янов, І.М. Дудик, П.К. Анохін, Н. Луман та ін. Серед вчених-юристів, що розглядали теорію систем в праві загалом та правовідносинах зокрема можна виокремити: В.М. Протасова, Н.В. Протасову, М.О. Тузова, В.В. Сорокіна, Є.Б. Кубка, Н.М. Оніщенко, А.Л. Благодир та ін. Проблема ж теорії систем та системного підходу у пенсійному забезпеченні та пенсійних правовідносинах залишається маловивченим аспектом.

Сьогодні солідарна система ґрунтується вже не на аліментарних основах, а на пенсійно-страхових. Крім цього, починаючи з 1991 року у солідарній системі розпочалась широка диференціація пенсійного забезпечення. Диференціація пенсійного забезпечення на загальне та спеціальне, як правило, відбувається на основі вивчення специфічної трудової діяльності і, як наслідок,

необхідності та доцільності існування окремих видів спеціального пенсійного забезпечення.

Виклад основного матеріалу. Солідарна пенсійна система є одним із трьох рівнів пенсійної системи України. Сьогодні – це основний рівень пенсійної системи, що формує основні проблеми в пенсійному законодавстві. Не дивлячись на те, що солідарна пенсійна система зазнавала трьох масштабних законодавчих змін (три етапи реформування пенсійного законодавства 1991, 2003, 2011 рр.) вона і сьогодні є вразливою до зовнішніх чинників і не є самоокупною, самодостатньою у фінансовому сенсі, що призводить до перманентного дефіциту бюджету Пенсійного фонду України.

Сучасна система відійшла від цих принципів аліментарності і набула пенсійно-страхового характеру. Найбільш вразливим місцем солідарної системи є демографічні кризи, що є однією із найбільших проблем, які заважають цій системі бути дієвою та забезпечувати достойний рівень життя пенсіонерам, також можна навести проблеми нелегального працевлаштування, оплата праці у “конвертах” тощо.

Отже, повертаючись до системного підходу при дослідженні пенсійного законодавства – пенсійної системи, очевидним є приклад існування самодостатньої системи в праві. Вона має цілу низку ознак незалежної системи і може визначатися як автономна.

Солідарна система включає в себе дві системи нижчого рівня: 1) систему загальнообов'язкового державного пенсійного страхування (загальна система); 2) систему спеціального пенсійного забезпечення (спеціальна система).

Система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування регулюється однойменним Законом України “Про загальноо-

бов'язкове державне пенсійне страхування" від 09.07.2003 р. № 1058 [1]. Цей Закон закладає підвалини функціонування пенсійної системи загалом та пенсійних правовідносин зокрема. Він формулює об'єкт, суб'єктний склад, правові зв'язки (зміст) пенсійних правовідносин. Визначає форму правового спілкування суб'єктів. Таким чином, зазначений закон можна вважати системоутворюючим, оскільки він не тільки визначає пенсійну систему України, але і формулює механізми правової реалізації права на пенсію, тобто визначає пенсійні правовідносини як системи нижчого рівня, забезпечує їх дієве функціонування, координацію та субординацію суб'єктів.

Враховуючи вищевикладене, під **загальною пенсійною системою слід розуміти** – сукупність правовідносин із пенсійного забезпечення за віком, по інвалідності, у зв'язку з втратою годувальника як систем нижчого рівня, що визначаються Законом України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування" від 09.07.2003 р. № 1058

Солідарна система також включає в себе і систему спеціального пенсійного забезпечення, яку можна охарактеризувати як різновид загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, що поширюється на окремих суб'єктів зі спеціальною правоздатністю, яка виникає у особи після трудової діяльності на визначених спеціальним законодавством посадах та робочих місцях.

Найбільш досконалою видається класифікація спеціального пенсійного забезпечення запропонована класиком науки трудового права і права соціального забезпечення Н.Б. Болотіною [2, с. 68-69], спеціальна пенсійна система включає три види особливих режимів: 1) *за особливостями професійного статусу*; 2) *за особливостями соціального статусу*; 3) *пенсійне забезпечення на пільгових умовах, передбачених попереднім пенсійним законодавством (Закон України «Про пенсійне забезпечення» 1991 р.)*.

Спеціальні умови пенсійного забезпечення за *особливостями професійного статусу особи*, що передбачені Законами України: «Про державну службу», «Про статус народного депутата України», «Про Кабінет Міністрів України», «Про судоустрій і статус суддів», «Про прокуратуру», «Про Національний банк України», «Про дипломатичну службу», «Про службу в органах місцевого самоврядування», «Про судову експертизу», «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів», «Про наукову і науково-педагогічну діяльність», «Про пенсійне забезпечення осіб, звіль-

нених з військової служби, та деяких інших осіб», «Про підвищення престижності шахтарської праці», Митним кодексом України, Постановою Верховної Ради України «Про затвердження Положення про помічника-консультанта народного депутата України».

Усі спеціальні суб'єкти пенсійного забезпечення, підлягають загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню, але призначення, зміна чи припинення пенсійних виплат регулюється статтями викладених вище спеціальних законів.

Спеціальні умови пенсійного забезпечення за *особливостями соціального статусу особи* передбачені нормами Законів України «Про пенсії за особливі заслуги перед Україною», «Про зайнятість населення», «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали від Чорнобильської катастрофи», «Про загальні засади подальшої експлуатації і знаття з експлуатації Чорнобильської АЕС та перетворення зруйнованого четвертого енергоблоку цієї АЕС на екологічно безпечну систему», «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», «Про жертви нацистських переслідувань», «Про соціальний захист дітей війни», «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку», «Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні», «Про донорство крові та її компонентів», «Про статус гірських населених пунктів», «Про біженців».

Ця група законів переважно передбачає збільшення (підвищення) за рахунок Державного бюджету України на певний відсоток призначених пенсій окремим категоріям осіб, які зазнали особливих соціальних ризиків, внаслідок чого потребують додаткового соціального захисту.

Третю групу спеціальних умов становлять пільгові умови пенсійного забезпечення окремих категорій осіб, які мали таке право за нормами Закону України «Про пенсійне забезпечення».

При введенні в дію Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» збережено пільгове пенсійне забезпечення, передбачене Законом України «Про пенсійне забезпечення» від 1.11.1991 р. № 1788 в частині визначення права на пенсію за віком на пільгових умовах і пенсію за вислугу років. Наявність таких пенсій пояснюється особливістю окремих професій і складними умовами праці.

Саме ця класифікація береться за основу для характеристики спеціального пенсійного забезпечення.

Під спеціальною системою пенсійного забезпечення слід розуміти – сукупність правовідносин із пенсійного забезпечення за віком, за вислугу років, по інвалідності, у зв'язку з втратою годувальника як систем нижчого рівня, що визначаються спеціальними законами України, які передбачають відмінний від Закону України “Про загальнообов'язкового державного пенсійного страхування” пенсійний режим, а пенсіонери мають спеціальну правоздатність.

Як уже наголошувалося, солідарна пенсійна система складається з двох систем нижчого рівня, які безумовно, існуючи в межах однієї системи тісно взаємопов'язані.

Окремо необхідно зупинитися на такій ознаці як взаємозалежність однієї системи від іншої загалом та правовідносин як систем найнижчого рівня зокрема. Отже, якщо порівнювати пенсійні правовідносини загальнообов'язкового державного пенсійного страхування за віком, по інвалідності, у зв'язку з втратою годувальника їх структуру із пенсійними правовідносинами та їх структурою у системі спеціального пенсійного забезпечення, то можна побачити їх тотожність. Йдеться, певна річ, не про розмір пенсії, не про конкретних суб'єктів чи порядок призначення, зміни, припинення пенсійного забезпечення, а взагалі – про структуру цих правовідносин. Наприклад, пенсія за віком за загальною системою та спеціальною системою структурно нічим не відрізняється: об'єктом виступає пенсія, суб'єктами пенсіонер та ПФУ, але індивідуальне наповнення звичайно інше. Об'єктом виступає не просто пенсія, а пенсія державного службовця і право на її отримання має особа, яка володіє спеціальною правоздатністю – наявністю спеціального стажу (державної служби). Такого роду аналогії можна проводити і з пенсійними правовідносинами по інвалідності та у зв'язку з втратою годувальника.

Виходячи з викладеного можна вважати, що визначені загальною пенсійною системою правовідносини є зразком для спеціальної пенсійної системи із власним, особливим наповненням.

Повертаючись до проблеми взаємозалежності, вище вже наголошувалося, що в пенсійній системі немає домінуючих чи підпорядкованих пенсійних правовідносин, але одні системи є автономними, а інші залежними. Так, загальна система пенсійного забезпечення є автономною і функціонує не залежно від змін в спеціальній пенсійній системі. Спеціальна пенсійна система не впливає на розвиток і зміни загальної пенсій-

ної системи, що не можна сказати про загальну пенсійну систему та її вплив.

Спеціальна пенсійна система дублює різновиди пенсійного забезпечення та механізм його реалізації. Більше того, спеціальна пенсійна система не може обмежуватися тільки власним інструментарієм реалізації права на пенсію. Оскільки говорячи про спеціальний стаж, спеціальний суб'єкт, спеціальну правоздатність тощо усі ці категорії невідривно пов'язані із загальним страховим стажем, загальною правоздатністю тощо.

Безумовно, спеціальна пенсійна система має свої особливості, так, наприклад, пенсії по інвалідності державних службовців, прокурорів, суддів можуть виплачуватися тільки інвалідам I та II групи. Натомість в основному можна відповідально резюмувати, що пенсійні правовідносини як системи є однаковими за своєю структурою. Отже вони є схожими один на одного і є елементами єдиної солідарної системи. Таким чином системи нижчого рівня повторюють форму та структуру систем вищого рівня.

Із наведеного можна висувати, що загальна система пенсійного забезпечення включає триелементну структуру системи пенсійних правовідносин. Ці правовідносини є еталонними і їх структура та алгоритм реалізації використовуються у спеціальній системі пенсійного забезпечення. Йдеться про те, що спеціальна система пенсійного забезпечення є віддзеркаленням загальної системи, у контексті структури, але має ряд особливостей. Не дивлячись на цю специфіку – це дозволяє спеціальній системі функціонувати на основі тих же засад, що і загальна система.

За ради справедливості необхідно зазначити, що системі спеціального пенсійного забезпечення, для окремих її видів, притаманний окремий вид правовідносин як системи. Вище вже аналізувалося пенсійне правовідношення за вислугу років як система. Отже, це ті правовідносини, які хоча і мають ряд спільних рис з пенсійними правовідносинами за віком у загальній та спеціальній пенсійних системах, але їм не тотожними. Перш за все тому, що є різні підстави виникнення пенсійних правовідносин. Якщо у першому випадку це все ж таки – пенсійний вік, а у спеціальній пенсійній системі плюс спеціальний стаж, то пенсія за вислугу років – це спеціальний стаж, не залежно від віку. Тому питома спеціальним різновидом пенсійних правовідносини у спеціальній системі пенсійного забезпечення є саме пенсія за вислугу років.

Виходячи з наведених вище аргументів пенсійні правовідносини за вислугу років не вхо-

дять до загальної системи пенсійних правовідносин і знаходяться за її межами. Натомість є ключовим елементом, а, у окремих випадках, єдиним видом спеціально пенсійного забезпечення.

Пенсійні правовідносини за загальною системою пенсійного забезпечення як фрактали повторюватися у спеціальній системі пенсійного забезпечення: 1) повністю (три елементи зі своєю специфікою); 2) частково (із заміною одного/двох елементів), але триелементна структура зберігається; 3) окремо повторюються тільки один/два елементи, тобто пенсійне забезпечення певного виду включає тільки два елементи з трьох; 4) не повторюється, у випадку пенсійного забезпечення за висугу років.

Таким чином, система спеціальних пенсійних правовідносин, що **повністю дублює структуру пенсійних правовідносин загальної пенсійної системи** (пенсія за віком, по інвалідності, у зв'язку з втратою годувальника) включає: 1) державних службовців та усіх, чий спеціальний стаж прирівнюється до стажу державного службовця (відповідно до ст. 35 Закону України "Про державну службу" від 17.11.2014 р. № 4050 [3] (набирає чинності 1.01.2014 р.) до них можна віднести спеціальний стаж осіб, які працювали на посадах: органів місцевого самоврядування, Кабінету Міністрів України, центральних органів державної влади); До таких категорій осіб також належать: 2) народні депутати України,); 3) судді; 4) науково-педагогічні працівники; 5) працівники дипломатичної служби; 7) судові експерти; 8) журналісти державного або комунального засобу інформації; 9) службовці Національного банку України; 10) посадові особи Митної служби України та ін. спеціальні суб'єкти, які визначені спеціальними законами. Варто, у формі ремарки, зазначити, що наприклад пенсійні правовідносини за віком державних службовців та осіб, на яких поширюється цей спеціальний пенсійний режим можуть отримувати усі три види пенсійного забезпечення, але пенсійне забезпечення по інвалідності можливе на спеціальних умовах для осіб, яким встановлено інвалідність I та II групи. Особи ж, яким встановлено інвалідність III групи, пенсія призначається за умовами загальної пенсійної системи, на чому вище наголошувалося.

Частково дублює (із заміною одного/двох елементів), але триелементна структура зберігається, пенсійні правовідносини повторюються у пенсійному забезпеченні військовослужбовців. Цікаво, що прокурори і слідчі прокуратури можуть обирати собі вид пенсій і відповідно вид пенсійних правовідносин. Йдеться про те, що

вони можуть отримувати пенсію за вислугу років, а з досягненням пенсійного віку – пенсію за віком. Це ж правило поширюється і на суддів, які відповідно до ст. 138 Закону України "Про судоустрій і статус суддів" від 07.07.2010 № 2453 [4] за наявності визначеного законодавством спеціального стажу, можуть піти у відставку і отримувати щомісячне довічне грошове утримання (у науці права соціального забезпечення цей вид пенсійного забезпечення визначають як пенсія судді у відставці [5, с. 124-126; 175-176]), а можуть згодом перейти на пенсію судді за віком.

Окремо повторюються тільки один/два елементи, тобто пенсійне забезпечення певного виду включає тільки два елементи з трьох. До таких, як зазначено в таблиці слід віднести: 1) осіб, які постраждали від наслідків аварії на ЧАЕС [6]; 2) особи, які визнані інвалідами чи втратили годувальника внаслідок нещасного випадку на виробництві чи професійного захворювання [7].

Не повторюється жоден вид пенсійних правовідносин загальної пенсійної системи. Йдеться перш за все категорію осіб, які мають право на пенсію за вислугу років.

Спеціальна пенсійна система також має приклади пенсійних правовідносин, за якими особи передбачені спеціальними законами можуть у спеціальному порядку отримувати тільки пенсію за вислугу років, а інші види пенсії (по інвалідності або у зв'язку з втратою годувальника) вже за загальною системою пенсійного забезпечення. До таких категорій відносять осіб, які мають спеціальний стаж (спеціальна правоздатність), тобто особи, які працюють на роботах, пов'язаних з негативним впливом на здоров'я шкідливих виробничих факторів (особливо важких або особливо шкідливих умовах). Перелік таких робіт передбачено списками №1 та №2 [7]. До категорії працівників, які мають право на отримання пенсії за вислугу років також відносять цілу низку посад, що передбачені Законом України "Про пенсійне забезпечення" [8] серед яких: шахтарі, працівники цивільної авіації, працівники залізничного, морського, річкового транспорту тощо.

Давши характеристику системі спеціального пенсійного забезпечення вважаємо за необхідне зосередитися на основі основ будь-якої системи – на її зв'язках. Отже, солідарна пенсійна система України не є винятком і також вибудована на правових зв'язках, що забезпечують її дієве функціонування та розвиток.

Вище вже наголошувалося, що скільки систем, стільки і зв'язків у цих системах, а врахо-

вуючи той факт, що пенсійні правовідносини це система нижчого рівня, загальна чи спеціальна системи – це системи вищого рівня, які об'єднані в макросистему – солідарну пенсійну систему, то очевидним є той факт, що правові зв'язки у цих системах також різні.

На нашу думку, правові зв'язки в солідарній системі України можна класифікувати залежно від того, яку комунікаційну функцію вони виконують. Отже, варто виділити: 1) **Внутрішньосистемні правові зв'язки (інтерсистемні – фр. *intérieure* — внутрішня частина, середина)** – йдеться про зв'язки на рівні одиничного пенсійного правовідношення (за віком, по інвалідності, у зв'язку з втратою годувальника). Вони в межах одного правовідношення пов'язують суб'єктів цього правовідношення між собою і не виходять за його межі; 2) **Міжсистемні правові зв'язки (ентрсистемні – фр. *entré* – між, серед, крізь)** – це ті правові зв'язки, які існують між правовідносинами як системами. Детально такі правові зв'язки були проаналізовані на прикладі правових зв'язків пенсійних правовідносин за віком як системи та пенсійних правовідносин по інвалідності як системи та пенсійних правовідносин у зв'язку з втратою годувальника як системи. Говорячи у цьому контексті про правові зв'язки варто повернутися до характеристик правовідносин як систем через призму автономних та залежних пенсійних правовідносин як систем; 3) **Зовнішньосистемні правові зв'язки (екстерсистемні – фр. *extérieure* – зовнішній)** – це ті правові зв'язки, які виникають не просто між правовідносинами як системами, а ті, що виникають між системами вищого рівня і виходять за межі триелементності пенсійних систем. Йдеться про правові зв'язки між загальною системою пенсійного забезпечення та спеціальною системою пенсійного забезпечення. Цей правовий зв'язок, знову ж таки, не відбувається між системами як такими, а між їх елементами – системи нижчого рівня. Про це вже йшлося вище, але варто розкласти акценти у цьому питанні. Так, до зовнішньосистемних (екстерсистемних) правових зв'язків необхідно відносити: а) можливість отримувати державним службовцем та особами, які до них прирівняні пенсійного забезпечення по інвалідності III групи; б) право вибору пенсії, йдеться про те, що усі спецпенсіонери можуть отримувати пенсію і за загальним законом, і за спеціальним законом. Щоправда необхідно також зазначити, що є ряд імперативних норм, які забороняють отримувати спеціальну пенсію за умови продовження трудової діяльності; в) інко-

ли спецпенсіонери мають право тільки на два спеціальні види пенсійного забезпечення, натомість пенсія за віком призначається у загальному порядку; г) спеціальні пенсійні режими можуть передбачати спеціальну пенсію тільки у вигляді пенсії за вислугу років, натомість пенсію по інвалідності чи у зв'язку з втратою годувальника призначати за загальним порядком, у випадку настання інвалідності чи втрати годувальника не залежали від виконання службових обов'язків.

Висновок. Враховуючи наведені аргументи можна сформулювати визначення системи пенсійних правовідносин. Отже, **система пенсійних правовідносин** – це різновид складної, багаторівневої, взаємозалежної та взаємопов'язаної соціально-правової системи, елементами якої є пенсійні правовідносини як системи нижчого рівня, метою яких є реалізація правоздатною особою права на певний вид пенсії.

Список літератури

1. Закон України “Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування” від 09.07.2003 р. № 1058 – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>
2. *Болотіна Н.Б.* Право людини на соціальній захист в Україні / Н.Б. Болотіна. – К.: Знання, 2010. – 107 с.
3. Закон України “Про державну службу” від 17.11.2014 р. № 4050 – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4050-17>
4. Закону України “Про судоустрій і статус суддів” від 07.07.2010 № 2453 – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2453-17>
5. Швець В.О. Правове регулювання пенсійного забезпечення суддів в Україні: монографія / В.О. Швець. – К.: Юрінком Інтер, 2012. – 208 с.
6. Закон України “Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи” від 28.02.1991 р. № 796 – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/796-12>
7. Закон України “Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності” від 23.09.1999 р. № 1005 – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1105-14>
8. Постанова Кабінету Міністрів “Про затвердження Списків виробництв, робіт, цехів,

професій і посад, зайнятість працівників в яких дає право на щорічні додаткові відпустки за роботу із шкідливими і важкими умовами праці та за особливий характер праці” від 17.11.1997 № 1290 – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу:

<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1290-97-п>
9. Закон України “Про пенсійне забезпечення” від 05.11.1991 №1788 – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1788-12>

Стаття надійшла до редколегії 5 червня 2013 року.

Рекомендована до опублікування у “Віснику” членом редколегії О.В. Гетманцевим.

М.М. Chymulo

The system of legal relations in the solidarity system of Ukraine

Summary

The article reviews relevant to the science of law of social security issues of pension legal relations, their system, as well as their place in the solidarity pension system of Ukraine. After analyzing the current pension legislation, it is concluded that it can be divided into general and special pension legislation.

The basis of this differentiation is the subject of legal pension relations (a pensioner). Pension relations all together constitute the pension system of Ukraine. General legal pension relations can be divided into three main types of pension benefits: age-based pension, disability pension, the pension in case of death. The system of special legal pension relations repeats the reduced form of the general legal pension relations, but with a different subject composition. Special subjects include government officials, judges, prosecutors, academics, diplomats, MPs, etc. It is necessary to separately allocate a special type of pension relations as superannuation, specifically the miners, workers employed in hazardous and difficult conditions. The article concludes that today it is the special pension provision system that is subject to serious reform.

Keywords: pension, pension provision, pension system, legal pension relations, a special pension provision, system of pension relations.

М.Н. Шумило

Система пенсионных правоотношений в солидарной системе Украины

Аннотация

Рассматриваются актуальные для науки права социального обеспечения вопросы пенсионных правоотношений, их системе, а также, их место в солидарной пенсионной системе Украины. Проанализировав действующее пенсионное законодательство, делается вывод, что его можно разделять на общее и специальное пенсионное. Система специальных пенсионных правоотношений фактически повторяет форму правоотношений в общем пенсионном обеспечении, но с другим субъектным составом. Специальными субъектами выступают государственные служащие, судьи, прокуроры, научные сотрудники, дипломаты, народные депутаты и т.д. В статье делается вывод, что сегодня серьезному реформированию подлежит именно система специального пенсионного обеспечения.

Ключевые слова: пенсия, пенсионное обеспечение, пенсионная система, пенсионные правоотношения, специальное пенсионное обеспечение, система пенсионных правоотношений.